

LUND UNIVERSITY

Från statligt formad invandring till företagsdriven invandring – en jämförande studie av 2008 års regler för arbetskraftsinvandring till Sverige

Frank, Denis

Published in:

Samhällshistoria i fokus: En festskrift till Lars Olsson om arbete, migration och kultur

2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Frank, D. (2010). Från statligt formad invandring till företagsdriven invandring – en jämförande studie av 2008 års regler för arbetskraftsinvandring till Sverige. I L. Berggren, M. Greiff, J. Johansson, J. Svanberg, & M. Thor (Red.), *Samhällshistoria i fokus: En festskrift till Lars Olsson om arbete, migration och kultur* Big Bad Books.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative Commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Från statligt formad invandring till företagsdriven invandring

En jämförande studie av 2008 års regler för arbetskraftsinvandring till Sverige

Denis Frank

I slutet av 2008 införde Sverige nya regler för arbetskraftsinvandring. De är förmodligen den största förändringen av svensk invandringspolitik på 40 år. De innebär att de tidigare mer restriktiva invandringsreglerna avskaffas och att mer öppna regler införs. Det tidigare systemet byggde på en reform av invandringspolitiken som gjordes 1967–68. Denna reform gav fackförbunden ett relativt stort inflytande över omfattningen av arbetskraftsinvandringen från länder utanför EES (Europeiska ekonomiska samarbetsområdet). Det gjordes också en ”myndighetsbaserad arbetsmarknadsprövning” i det tidigare systemet. Det innebar att arbetsmarknadsmyndigheten prövade om det fanns ett behov att rekrytera arbetskraft från länder utanför Sverige och EES. I och med införandet av 2008 års invandringsregler avskaffas den myndighetsbaserade arbetsmarknadsprövningen. Den grundläggande principen i detta system är att det är företagets efterfrågan på utländsk arbetskraft som ska styra omfattningen av arbetskraftsinvandringen.

Det är inte första gången i historien som Sverige öppnar sina gränser för arbetskraftsinvandring. Sverige förde en öppen invandringspolitik även under perioden 1954–67. Även under denna period formades omfattningen av arbetskraftsinvandringen i stor utsträckning av företagets efterfrågan på utländsk arbetskraft. Det finns emellertid också skillnader mellan invandringsreglerna 1954–67 och invandringsreglerna från 2008. En av dessa skillnader gäller de rättigheter som migranterna beviljas på arbetsmarknaden i Sverige. Under perioden 1954–67 hade migranter från utomnordiska länder, som regel, rätt att byta arbetsplats som de önskade *inom ett bestämt yrke*.¹ Denna rätt har inte de migranter som anländer till Sverige under 2008 års regler. De binds istället till en viss arbetskraftskö-

pare de första åren i Sverige, och de har därmed inte rätt att byta arbetsplats som de önskar. Jag ska i denna artikel jämföra 2008 års invandringsregler med invandringsreglerna 1954–67.

Jag ska också jämföra 2008 års regler med en tidigare period av arbetskraftsinvandring till Sverige – det är ”galizierimporten” i början 1900-talet, vilken undersökts av Lars Olsson.² I början av 1900-talet rekryterades arbetare från Östeuropa till de sydsvenska storjordbruken och till Ifö Kaolinbruk i Bromölla. Denna arbetskraftsinvandring har kallats ”galizierimporten” därför att en stor del av migranterna kom från provinsen Galizien i vad som då var Österrike-Ungern och i dag är sydöstra Polen och västra Ukraina. Även om ”galizierimporten” skedde i en annorlunda historisk kontext, så kan vi jämföra den med sentida arbetskraftsinvandringar när det gäller migranternas rättigheter på arbetsmarknaden i Sverige. Dessa rättigheter begränsades också under ”galizierimporten” men genom andra medel än vid senare perioder. Arbetskraftmigranterna från Galizien, i synnerhet de som rekryterades till Ifö i Bromölla, var en klassisk typ av kontraktmigranter. De ingick ett kontrakt med en entreprenör och detta band dem till en viss arbetsplats i Sverige.

Denna artikel har två syften. Det primära syftet är att undersöka 2008 års regler för arbetskraftsinvandring när det gäller migranternas rättigheter på arbetsmarknaden. Det andra, underordnade syftet, är att jämföra dessa invandringsregler med å ena sidan reglerna för arbetskraftsinvandring under perioden 1954–67, och å andra sidan med reglerna under ”galizierimporten” i början av 1900-talet. Jag avser alltså att jämföra migranternas rättigheter på arbetsmarknaden under dessa olika perioder. Undersökningen ska söka ge svar på följande frågor: Hur begränsade eller utvidgade var migranternas rättigheter på arbetsmarknaden under dessa tre perioder av arbetskraftsinvandring? Vilken politisk-juridisk ställning hade migranterna i förhållande till arbetskraftsköparna? Vilken roll spelade den svenska staten i dessa arrangemang?

Arbetskraftsinvandringen under dessa olika perioder karakteriseras av olika sociala och politiska kontexter. ”Galizierimporten” skedde till exempel innan den allmänna rösträttens genomförande och även innan den första svenska utlänningslagen instiftats. Arbetskraftsinvandringen 1954–67 skedde å andra sidan under en period när industriarbetarklassen växte och arbetarrörelsen höll på att sätta sin prägel på det svenska samhället, medan invandringsreglerna från 2008 har införts av en borgerlighet på frammarsch i ett marknadsliberalt ekonomiskt klimat. Det finns inte utrymme att i denna artikel analysera hur dessa olika historiska kontexter

påverkat utformningen av invandringspolitiken. Vad jag ska göra är istället att analysera en specifik del av invandringspolitiken.

Saskia Sassen menar att rättigheter är ett transhistoriskt fenomen.³ Även om jag inte är beredd att gå lika långt som Sassen i detta påstående, så har det under alla de perioder som undersöks funnits regleringar av migranternas rättigheter (och skyldigheter) i Sverige. Detta betyder inte att innehållet i rättigheterna var desamma under dessa olika perioder, utan det finns betydande skillnader i hur dessa utformades. Men, som vi ska se, är det inte fråga om en linjär progression från begränsade till utvidgade rättigheter. I vissa avseende har 2008 års invandringsregler mer gemensamt med de begränsade rättigheterna under ”galizierimporten” än med invandringsreglerna 1954–67. I andra avseenden representerar 2008 års regler en utvidgning av migranternas rättigheter jämfört med tidigare perioder.

Min viktigaste källa när det gäller 2008 års invandringsregler är Regeringens proposition, *Nya regler för arbetskraftsinvandring*. Jag bygger diskussionen om arbetskraftsinvandringen 1954–67 på min doktorsavhandling, *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen*, och diskussionen om ”galizierimporten” på Lars Olssons artikel ”Det var bara galizer i kaolinen...”.

INTERNATIONELL MIGRATION OCH OFRITT ARBETE

I de flesta länder förnekas arbetskraftsmigranter en del av de rättigheter som tillfaller medborgare. Migranterna har sällan rätt att rösta i politiska val, och många gånger begränsas deras rörlighet på arbetsmarknaden i invandringslandet. Det fanns sådana begränsningar i migranternas rättigheter under perioden 1945–73 när det gick omfattande migrationsströmmar från Medelhavsområdet till kärnländerna i Västeuropa, till exempel Västtyskland, Schweiz och Sverige.⁴ En stor del av dessa migranter rekryterades till den expanderande tillverkningssektorn i Västeuropa och till servicesektorn. Migranterna fick ofta utföra slitsamma och underordnade arbetsuppgifter som inhemska arbetare undvek eller övergav vid denna tid.⁵

Migranternas möjligheter att byta arbete som de önskade begränsades ofta genom statliga invandringsregler. I en del länder, som Västtyskland och Schweiz, bands migranterna till en viss arbetskraftsköpare, och de hade inte rätt att byta arbetsplats som de önskade. I andra länder, till exempel Sverige, var de enbart bundna till ett visst yrke och kunde inom detta yrke byta arbetsplats som de önskade. Dessa begränsningar av arbetskraftsmigranternas rättigheter i Västeuropa gav upphov till en vetenskaplig litteratur som ställde frågan om migranterna kunde betraktas som en slags

sentida ättlingar till tidigare perioders ofria arbetare under kapitalismen, till exempel slavarbetare i Karibien eller olika former av kontraktarbete i Sydafrika. Två företrädare för en sådan tes var Robert Miles och Robin Cohen.⁶ Cohen och Miles menade emellertid *inte* att migrantarbetarna i Västeuropa var ofria i den stränga mening som slavarbetare kan vara det; migranterna ägdes inte av en annan människa. De ställde snarare frågan varför den utvecklade kapitalismen fortsatte att reproducera arbetsformer som innehöll ofria drag, och hur det kunde komma sig att dessa ofria arbetsformer existerade sida vid sida med fria arbetsformer. Det ofria migrantarbetet kontrasteras i denna diskussion med den fria lönearbetaren som betraktades som normen i de utvecklade kapitalistiska länderna till vilka migranterna flyttade. Det ofria migrantarbetet utgjorde därmed en slags anomali i den utvecklade kapitalismen.

Denna diskussion tog sin utgångspunkt i Marx' beskrivning av lönearbetaren som fri i en dubbel mening.⁷ Arbetarna hade, för det första, frigjorts från alla gamla beroende- och tvångsförhållanden. De ägde, för det andra, inte längre sina produktionsmedel. De var därför fria (men av nödvändighet tvungna) att på en marknad sälja vad de hade kvar i sin ägo, sin arbetskraft. Marx' tes var att i och med kapitalismens utveckling skulle det fria lönearbetet breda ut sig och tränga undan ofria arbetsformer tills de försvunnit. Det fria lönearbetet är i sin relation till kapitalet i själva verket ett definierande drag i Marx' begrepp om det kapitalistiska produktionsättet; utan det fria lönearbetet existerar inget kapitalistiskt produktionsätt. Men som till exempel Immanuel Wallerstein påpekat har kapitalismen kunnat fungera mycket väl ihop med ofria arbetsformer. Kapitalismen har genom sin historia använt både fria och ofria arbetsformer.⁸ I de forna europeiska kolonierna levde till exempel ofria arbetsformer kvar och reproducerades samtidigt som lönearbetet blev dominerande i Västeuropa. Ofria arbetsformer har också, tvärtemot gängse uppfattningar, levt kvar och återuppstått mitt i de kapitalistiska kärnländerna i olika perioder. Det som intresserar oss här är Miles och Cohens påstående att många migrantarbetare i den europeiska kapitalismen utgör en slags ofria eller delvis ofria arbetare.⁹

I Miles arbete avser distinktionen mellan fritt och ofritt arbete framför allt fysiska och/eller juridiska begränsningar i individens möjligheter att sälja sin arbetskraft som denne önskar. Det kanske tydligaste exemplet på ofritt arbete är slavarbete som Marx kontrasterade mot lönearbete. Slavarbetaren har i praktiken blivit en annan människas egendom, och hans/hennes ofrihet har ingen formell tidsbegränsning. Medan den fria lönearbetaren alltså förfogar över sin arbetskraft som om den vore hans/

hennes privata egendom i ett varuutbyte, så har slavarbetaren förvandlats till ett ting, en ägodel för andra, och hans/hennes underordnade ställning vidmakthålls genom till exempel direkt tvång eller hot om våld.¹⁰

Miles menar emellertid att även vissa former av lönearbete kan betecknas som ofritt arbete; han kallar dessa fall för *ofritt lönearbete* för att skilja dem från slaveri och andra stränga former av ofritt arbete.¹¹ Ett exempel på ofritt lönearbete är kontraktarbete, där individen förbinder sig att arbeta för en viss arbetskraftsköpare under en bestämd tidsperiod. Ett stort antal av världens arbetskraftsmigranter är kontraktarbetare och de betalas ofta en penninglön i utbyte mot att de ger upp kontrollen över sin arbetskraft en viss tid. Ett annat exempel på ofritt lönearbete är när juridiska bestämmelser begränsar en grups rörlighet till en viss sektor av arbetsmarknaden, och därmed förbjuder den att utföra arbete i andra sektorer av arbetsmarknaden.

Miles begrepp om ofritt lönearbete avser alltså framför allt politiska och juridiska begränsningar i individens möjligheter att sälja sin arbetskraft som denne önskar. Många migranter får sin rörlighet på arbetsmarknaden begränsad på detta sätt, och det är därför begreppet om ofritt lönearbete är intressant i studiet av arbetskraftsmigration. Det riktar sökljuset mot hur stater inför sådana begränsningar i migranters rättigheter på arbetsmarknaden. Dessa begränsningar påverkar maktförhållandet mellan migranter å ena sidan och stat och företag å andra sidan. Om begränsningarna är omfattande kan de bidra till att göra migranterna till en medgörlig och sårbar arbetskraft. De kan dessutom påverka migranternas möjligheter till uppåtående social mobilitet i invandringslandet. Jag har emellertid i ett annat arbete visat att Miles begrepp om ofritt lönearbete reser en del problem när det tillämpas på arbetskraftsinvandringen till Sverige 1954–1972.¹² Det fanns visserligen sådana begränsningar i migranters rörlighet på arbetsmarknaden fram till 1967, men efter denna tidpunkt blir de allt mindre omfattande och det blir därmed allt svårare att beteckna migranterna som ofria lönearbetare.

Ett annat problem i Miles arbete om kapitalism och ofritt arbete är hur han använder termen kontraktmigranter. Denna term avser vanligtvis migranter som är tvingande att arbeta för en viss arbetskraftsköpare under en bestämd tidsperiod, och när det inte längre finns en efterfrågan på deras arbetskraft ska de resa tillbaka till sina hemländer – detta är i alla fall ambitionen vid rekrytering av kontraktmigranter.¹³ Miles använder emellertid termen i en bredare betydelse, och den kan då också inkludera migranter som enbart är juridiskt tvingade att arbeta inom ett visst yrke i invandrings-

landet; de binds därmed inte till en viss arbetskraftsköpare. Jag använder *inte* termen kontraktmigranter i denna bredare betydelse, utan begränsar den till de fall när migranterna binds till en viss arbetskraftsköpare.

Frågan är om den statliga invandringspolitiken i Sverige kan skapa en form av ofria lönearbetare i den mening Miles definierar begreppet. Dessa migranter utför *inte* arbete i Sverige under slavliknande former; migranterna har rätt avbryta sitt kontrakt med arbetskraftsköparen när de så önskar, för att till exempel resa tillbaka till sina hemländer. De har emellertid inte rätt att sälja sin arbetskraft till vem de önskar på den svenska arbetsmarknaden, utan dessa rättigheter begränsas av staten. Jag ska visa att detta gäller i ännu högre grad under 2008 års invandringsregler än under perioden 1954–67.

INVANDRINGSPOLITIKENS "OHELIGA" KOALITIONER OCH 2008 ÅRS REFORMER

Reformeringen av invandringspolitiken 2008 föregicks av en lång kampanj för att Sverige behövde öppna sina gränser för arbetskraftsinvandring. Detta var till exempel ett krav som fördes fram av Svenskt Näringsliv vid olika tillfällen.¹⁴ Ett argument som fördes fram var att den demografiska utvecklingen kräver en ökad invandring för att Sverige ska kunna upprätthålla sin välfärd. Argumentet var att, eftersom den svenska befolkningen i genomsnitt blir allt äldre, behövs det ett tillskott av unga, arbetsföra människor för att välfärd och tillväxt ska kunna upprätthållas.

Invandringsreglerna 2008 infördes av en borgerlig regering, vilket gjort dem relativt företagsvänliga. Den borgerliga regeringen fick emellertid stöd av Miljöpartiet, och det ger en illustration av ett centralt argument i Aristide Zolbergs teori om invandringspolitiken i moderna stater.¹⁵ Zolberg menar att invandringsfrågor tenderar att skära igenom den politiska höger-vänster skalan och skapa ett slags "oheliga" koalitioner mellan olika grupperingar. Anledningen till att invandring kan skapa sådana koalitioner är att den påverkar de samhällliga intressena utifrån två olika dimensioner. Den ena dimensionen avser hur immigration påverkar den kapitalistiska ekonomin och förhållandet mellan företagsledningarna och inhemska arbetare. Företagsledningarna tenderar att förespråka en omfattande immigration därför att det ökar arbetskraftsutbudet och sänker lönekostnaderna, medan fackföreningar tenderar att motsätta sig en stor invandring när detta hotar inhemska arbetares löner och arbetsförhållanden.

Invandring har emellertid också en kulturell dimension, som Zolberg kallar "identitetsdimensionen".¹⁶ Även identitetsdimensionen genererar både förespråkare och motståndare till invandring. Immigration påstås ibland hota mottagarlandets "levnadssätt", "enhetlighet" eller "identitet". Det finns ofta betydelsefulla grupper som motsätter sig immigration därför att den påstås hota invandringslandets nationella identitet eller sammanhållning. Dessa restriktiva reaktioner på immigration kan ta sig högnationalistiska eller till och med främlingsfientliga former.

På motsvarande sätt finns det ofta vänsterliberala grupper som *förespråkar* en omfattande immigration av kulturella eller idémässiga skäl.¹⁷ Dessa vänster-liberala grupper kan till exempel stödja en öppen invandringspolitik utifrån ett mångkulturalistiskt förhållningssätt. De menar att invandringslandet kan klara av och till och med må bra av de kulturella förändringar som invandring för med sig. Det verkar som att Miljöpartiets stöd till den borgerliga regeringens reformer av invandringpolitiken i betydande grad motiverats utifrån en sådan identitetsdimension.

Dessa två typer av intressen och överväganden – en ekonomisk dimension och en identitetsdimension – ger alltså en förklaring till den "oheliga" koalition som drivit igenom 2008 års svenska invandringsregler. Man har deltagit i denna koalition på grund av olika skäl och överväganden. För den borgerliga regeringen har ett viktigt skäl till att liberalisera invandringpolitiken varit att öka arbetskraftsutbudet, eller mer konkret, att göra det enklare för företag att rekrytera utländsk arbetskraft. Denna ambition har fått stöd av företagsorganisationerna, medan fackföreningsrörelsen kritiserat vissa delar i den nya invandringpolitiken.

Dessa materiella skäl har varit viktiga också för Miljöpartiet – Miljöpartiet har inget emot att göra det enklare för företag att rekrytera utländsk arbetskraft. Men minst lika viktigt är idéer om en mer öppen värld och att samhällen blir rikare av de kulturella förändringar som invandring för med sig. Idén om att internationell migration borde vara en mänsklig rättighet är också viktig i den vänster-liberala position som Miljöpartiet intagit.¹⁸ Motsatsen till denna vänster-liberala position i invandringsfrågor är inte så mycket fackföreningar som vill skydda de egna medlemmarnas arbetsförhållanden – även om man kan hamna i konflikt i invandringsfrågor – utan snarare nationalistiska grupperingar som motsätter sig immigration därför att den till exempel påstås hota den nationella identiteten. Dessa nationalistiska grupperingar kan också förespråka begränsningar av immigranternas rättigheter om dessa anses hota den nationella identiteten. Det finns visserligen ett stöd för en öppen invandringspolitik utifrån en vän-

sterliberal position också i den borgerliga regeringen – den har till exempel varit viktig för att legitimera reformerna av invandringsspolitiken – men den grundläggande drivkraften har varit att utöka arbetskraftsutbudet för svenska företag.

Det har dock växt fram en enighet över de politiska blocken i riksdagen om att Sverige behöver en ökad arbetskraftsinvandring – detta förespråkade även Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Vad som framför allt skapat konflikter är hur dessa nya regler ska vara utformade. Vilket inflytande ska de fackliga organisationerna ha över arbetskraftsinvandringen? Vilket inflytande ska företagen ha över arbetskraftsinvandringen? Vilken roll ska statliga myndigheter spela i rekryteringen av utländsk arbetskraft? I invandringssystemet från 2008 har fackförbundens inflytande över arbetskraftsinvandringen försvagats. De svenska fackförbunden har i ett internationellt perspektiv haft ett relativt stort inflytande över arbetskraftsinvandringen, men i och med 2008 års regler försvagas detta inflytande.

En annan viktig förändring gäller ”den myndighetsbaserade arbetsmarknadsprövningen”. I det tidigare systemet gjorde Arbetsförmedlingen en sådan prövning när det var fråga om rekrytering av arbetskraft från länder utanför EES och Schweiz. Det innebar att Arbetsförmedlingen undersökte om det fanns arbetssökande i Sverige eller EES som var kvalificerade för anställningen i fråga. Dessa individer hade i så fall företräde till anställningen. Denna ordning avskaffas i och med 2008 års invandringssregler. I detta system är det istället arbetskraftsköparens bedömning av om det finns ett behov av att rekrytera utländsk arbetskraft som ska vara utgångspunkten för hur Migrationsverket behandlar ansökningar om arbetstillstånd från utländska medborgare.¹⁹ Regeringen motiverar denna förändring med att det är arbetskraftsköparen som har bäst kunskap om det finns en brist på arbetskraft som behöver lösas genom en rekrytering i utlandet.²⁰ Detta behöver inte kontrolleras av Arbetsförmedlingen.

LO och TCO motsatte sig att den myndighetsbaserade arbetsmarknadsprövningen avskaffades. LO menade i sitt yttrande över Regeringens proposition att arbetsmarknadens parter borde få yttra sig över om det finns en brist på arbetskraft, då de har speciella kunskaper om arbetsmarknadsläget.²¹ Regeringen hävdade emellertid att det inte finns någon risk att inhemsk arbetskraft ska trängas undan av utländsk arbetskraft på grund av avskaffandet av den myndighetsbaserade arbetsmarknadsprövningen.²² Man hävdade att arbetskraftsköparna i första hand kommer att rekrytera arbetare som är bosatta i Sverige om dessa är tillräckligt kvalificerade, eftersom detta är enklare än att försöka finna personal i utlandet.

BEGRÄNSNINGARNA I MIGRANTERS RÖRLIGHET PÅ ARBETSMARKNADEN I SVERIGE

Invandringsreglerna från 2008 innebär, som nämnts, att Sverige öppnar sina gränser för en potentiellt stor arbetskraftsinvandring från länder utanför EES. Sverige förde en öppen invandringspolitik också under perioden 1954–67. Även under denna period formades omfattningen av arbetskraftsinvandringen i stor utsträckning av skiftningarna i företagens efterfrågan på arbetskraft. Vissa utomnordiska medborgargrupper kunde resa in i Sverige som turister och därefter söka arbete och arbetstillstånd. I de flesta fall beviljades migranterna arbetstillstånd på grund av en hög efterfrågan på arbetskraft, vilken inte kunde tillgodoses av arbetskraft innanför Sveriges gränser. Många migranter rekryterades till den expanderande tillverkningsindustrin, t.ex. bilindustrin och varvsindustrin. En stor del av de utomnordiska migranterna kom från Sydeuropa, framför allt Jugoslavien, Grekland och Italien.²³

En viktig skillnad mellan invandringspolitiken 1954–67 och invandringsreglerna från 2008 gäller de politiska och juridiska begränsningarna i migranternas rörlighet på arbetsmarknaden i Sverige. Under perioden 1954–67 var migranterna *inte* bundna till en viss arbetskraftsköpare, utan de hade rätt att byta arbetsplats som de önskade inom ett bestämt yrke. Detta var en regel som infördes 1927 när den första svenska utlänningslagstiftningen instiftades. I förslaget till det som blev den första utlänningslagen 1927 diskuterades frågan om att begränsa arbetstillstånden till arbete i ett visst företag. Argumentet mot att införa en sådan begränsning av arbetstillstånden var att den utländske medborgaren därigenom ”skulle komma i en alltför beroende ställning i förhållande till arbetsgivaren”.²⁴ Istället för att binda den utländske arbetaren till en viss arbetsplats bestämdes 1927 att arbetstillstånden skulle gälla visst slag av arbete, till exempel ”kontorsarbete, anställning såsom ingenjör inom verkstadsbranschen eller å flygmaskinsfabrik, såsom montör eller hembiträde m.m.”.²⁵ Valet att begränsa arbetstillstånden till visst arbete kommenterades av andra lagutskottet i dess yttrande över lagförslaget. Lagutskottet menade att man hade att välja mellan två olika system för arbetstillstånd:

Enligt det ena meddelas tillstånd för viss arbetsgivare att anställa visst antal utländska arbetare; enligt det andra gives arbetstillstånd åt viss arbetare. Utskottet betraktar det såsom en förtjänst i det kungliga förslaget, att detsamma upptagit det senare systemet. För den utländske arbetaren är det av utomordentlig vikt, att han personligen erhåller arbetstillstånd.

Han kommer därigenom i en självständig ställning i förhållande till arbetsgivaren. Det förra systemet däremot skulle göra honom beroende av arbetsgivaren.²⁶

Vi har alltså göra med två olika system: Å ena sidan begränsas arbetstillstånden till arbete i ett bestämt företag och då kanske också till ett visst yrke inom detta företag. Å andra sidan begränsas arbetstillstånden enbart till ett visst yrke/arbete och inom detta yrke är migranterna fria att byta företag som de önskar. Ett tredje alternativ är att bevilja arbetstillstånd utan några begränsningar alls till vare sig företag eller yrke. Frågan som dessa olika alternativ reser är hur beroende migrantarbetaren ska bli av en viss arbetskraftsköpare. Om migranters arbetstillstånd begränsas till arbete i ett visst företag kan detta bidra till att göra dem till en mer medgörlig arbetskraft, än om de har rätt att byta arbetsplats som de önskar.

Invandringsreglerna från 2008 har infört en variant av det förstnämnda systemet. I detta system beviljas den utländske medborgaren arbetstillstånd hos en viss arbetskraftsköpare och inom ett visst yrke.²⁷ Vill den utländske medborgaren byta arbetskraftsköpare eller yrke måste han/hon ansöka om detta hos Migrationsverket. När migranten varit anställd i Sverige i två år upphör begränsningen till en bestämd arbetskraftsköpare och gäller inom ett visst yrke.

Att arbetstillstånden begränsas till ett visst företag innebär en högre grad av ofrihet för migranten, än om arbetstillstånden enbart varit begränsade till ett visst yrke. I de gästarbetarsystem som Västtyskland och Schweiz försökte tillämpa 1945–73, var migrantarbetarna bundna till ett visst företag på liknande sätt, vilket vi ska återkomma till. Den svenska regeringen motiverar denna begränsning i arbetstillstånden med att det ”ligger i linje med att arbetstillstånd beviljats för att avhjälpa en enskild arbetsgivares svårighet att rekrytera”.²⁸ Det handlar alltså om att tillgodose företags efterfrågan på arbetskraft i situationer när det är svårt att finna relevant personal i Sverige och EES. Detta arrangemang kan, som nämnts, göra migranter mer beroende av arbetskraftsköparna. Det kan till exempel göra dem mindre benägna att protestera mot missförhållanden i företaget. De kan också undvika att agera på ett sätt som väcker missnöje hos företagsledningen, eftersom de riskerar att avskedas och i förlängningen avvisas från Sverige, på grund av att de saknar anställning och därmed en grund för uppehållstillstånd. Regeringen resonerar om denna risk i *Nya regler för arbetskraftsinvandring*:

En nackdel med att knyta arbetstillstånden till en viss arbetsgivare är att den utländske arbetstagaren blir hänvisad till och beroende av en enda

arbetsgivare. Skulle inte samarbetet dem emellan fungera så att arbetstagaren vill sluta eller arbetsgivaren säga upp den nyanställde, innebär arbetstillståndets koppling till arbetsgivaren att arbetstagaren måste återvända till ursprungslandet. Detsamma gäller om arbetsgivarens verksamhet upphör.²⁹

Att binda migranter till en viss arbetskraftsköpare kan sannolikt få sådana konsekvenser. För att motverka detta har Regeringen infört en regel som säger att om migranten blir arbetslös under arbetstillståndets giltighetstid ska han/hon få stanna kvar i Sverige i tre månader för att söka nytt arbete. Frågan är om detta är tillräckligt för att motverka att starka beroendeförhållanden uppstår. Det är en smula förvånande att LO och TCO tillstyrkte förslaget att binda arbetstillstånden till en viss arbetskraftsköpare, medan Svenskt Näringsliv avstyrkte förslaget med motiveringen ”att rörligheten på arbetsmarknaden inte gynnas av en sådan ordning”.³⁰

I och med att 2008 års invandringsregler binder migranterna till en viss arbetskraftsköpare, skapar det en form av kontraktmigranter. 2008 års invandringsregler har i detta avseende mer gemensamt med ”galizierimporten” i början av 1900-talet än med invandringsreglerna 1954–67. Arbetskraftsmigranterna från Galizien, i synnerhet de som rekryterades till Ifö i Bromölla, var en klassisk typ av kontraktmigranter. De ingick ett kontrakt med en entreprenör, och detta band dem till en viss arbetsplats i Sverige. De undertecknade kontraktet när de värvades i hemlandet, och enligt detta förband de sig att stanna vid sin arbetsplats i Sverige en bestämd tid.³¹ Migrantarbetarna från Galizien kunde dessutom utsättas för sanktioner om de bröt sitt kontrakt med arbetskraftsköparen. För att förhindra att de lämnade arbetet innan kontraktstidens slut betalades en del av lönen inte ut förrän avtalstiden gått ut, med argumentet att detta skulle ”tjäna till säkerhet åt arbetsgivaren för uppfyllandet av bestämmelserna i detta kontrakt”.³² Migranterna som rekryteras under 2008 års invandringsregler riskerar emellertid inte att utsättas för sådana sanktioner, utan de har rätt att lämna Sverige när de önskar utan att utsättas för några sanktioner.

Som nämnts, avstyrkte Svenskt Näringsliv att arbetstillstånden begränsades till en viss arbetskraftsköpare i 2008 års regler. Detta kan emellertid vara något som enskilda arbetskraftsköpare önskar sig. Under den stora arbetskraftsinvandringen 1954–67 skapade migranternas rätt att byta arbetsplats inom ett bestämt yrke bekymmer för många företag. Många migranter arbetade bara en kortare period på ett företag och flyttade därefter vidare till en annan plats. Detta skapade problem för företag

som önskade sig en låg personalomsättning. En sådan rörlighet har blivit svårare i och med 2008 års regler, och det tjänar arbetskraftsköparnas, inte migrantarbetarnas, intressen.

GÄSTARBETARSYSTEM ELLER PERMANENT BOSÄTTNING?

En annan viktig fråga vid rekrytering av utländsk arbetskraft gäller hur lång tid migranterna ska få vistas i invandringslandet. Ska de beviljas tidsbegränsade uppehålls- och arbetstillstånd eller ska de beviljas permanenta uppehållstillstånd? Migranter rekryteras ibland enbart för att utföra arbete under en begränsad tid och när det inte längre finns en efterfrågan på deras arbetskraft är de tvingade att resa tillbaka till sina hemländer. En sådan rekrytering av temporär arbetskraft kallas ibland gästarbetarsystem, och det har tillämpats av till exempel Tyskland. Tidsbegränsningar av uppehålls- och arbetstillstånden kan skapa en mer sårbar och medgörlig arbetskraft än om migranterna beviljas permanenta uppehållstillstånd. Detta gäller till exempel om en förutsättning för att få förlängt uppehållstillstånd är att migranten uppvisat ”skötsamt beteende”. Tidsbegränsningarna av uppehållstillstånden blir i dessa fall en disciplinerande maktteknik, där den ansvariga myndigheten kontrollerar att migranten skött sig när denne ansöker om förlängt uppehållstillstånd. Skulle myndigheten göra bedömningen att migranten inte skött sig, till exempel att han/hon har svårt att behålla en anställning eller dömts för brott, så förnyas inte uppehållstillståndet. Migranten tvingas därmed lämna landet eller stanna kvar ”illegalt”.

Det fanns en sådan kontroll av de utomnordiska migranter som rekryterades till svenska företag under perioden 1954–67. Dessa migranter beviljades enbart korta uppehållstillstånd på 3–6 månader den första tiden i Sverige. När migranterna vistats i Sverige uppemot ett år började uppehållstillstånden förlängas med 1–2 år i taget. Denna tidsbegränsning av tillstånden gjorde att de ansvariga myndigheterna regelbundet kunde kontrollera att det fortfarande fanns en efterfrågan på migranternas arbetskraft. Om efterfrågan på deras arbetskraft hade upphört kunde migranterna i princip bli nekade förlängningar av uppehållstillstånd i Sverige. Myndigheterna kunde emellertid också kontrollera att migranterna uppvisat ett ”skötsamt beteende” i Sverige. En migrant kunde nekas förlängning av sitt uppehållstillstånd om han/hon ”visat sig arbetsovillig eller inte låtit anpassa sig till härvarande förhållanden eller bedömts vara säkerhetsrisk”.³³

Inte sällan verkar uppehållstillstånd ha nekats ”på den grund att utlänningen visat sig allmänt misskötsam”.³⁴ De flesta arbetskraftmigranter som anlände till Sverige 1954–67 fick visserligen sina uppehållstillstånd förlängda, men de var tvingade att regelbundet genomgå sådana granskningar från myndigheternas sida. Jag har i min doktorsavhandling visat att dessa återkommande granskningar av migranterna vid ansökningar om förlängt uppehållstillstånd var en disciplinerande maktteknik, eftersom myndigheterna bland annat kontrollerade att migranterna var arbetsvilliga och beredda att anpassa sig till svenska förhållanden.³⁵ Gjorde myndigheterna bedömningen att migranterna inte var det kunde de nekas förlängningar av sina uppehållstillstånd.

Enligt 2008 års invandringsregler kan arbetskraftsmigranter beviljas uppehålls- och arbetstillstånd med längre giltighetstid än under perioden 1954–67. 2008 års regler innebär också en förlängning av tillståndens giltighetstider i förhållande till de invandringsregler som de ersätter. I 2008 års system kan arbetstillstånden beviljas i upp till två år. De får emellertid inte ha längre tid än den planerade anställningstiden, och det innebär att arbetstillstånden i praktiken kan bli betydligt kortare än två år. När migranterna haft arbetstillstånd i Sverige i två år måste de ansöka om nytt arbetstillstånd, och de kan då få detta i ytterligare två år. Efter fyra års anställning kan migranterna beviljas permanenta uppehållstillstånd i Sverige.³⁶

Regeringen motiverar de längre tillståndstiderna med att det ger migranter större möjligheter att planera sin tid i Sverige. Regeringen argumenterar också för att längre tillståndstider kan göra Sverige mer attraktivt som invandringsland.³⁷ Det är förmodligen inte heller oviktigt att företag kan gynnas av att migranter beviljas arbetstillstånd för längre tidsperioder. De kan då räkna med att de migranter som de anställt kommer att få lov att stanna i Sverige så länge det finns ett behov av deras arbetskraft.

De flesta remissinstanser i Regeringens proposition, *Nya regler för arbetskraftsinvandring*, förhöll sig positiva till förslaget om förlängda tillståndstider. Ett alternativ är att ta steget fullt ut och att helt slopa tidsbegränsningen av tillstånden, det vill säga att regelmässigt bevilja arbetskraftsinvandrare permanenta uppehållstillstånd. Ett sådant krav synes emellertid inte ha något betydelsefullt stöd i yttrandena över Regeringens proposition. Den enda remissinstans som förespråkade detta var Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd, som menade ”att de uppehålls- och arbetstillstånd som beviljas alltid ska vara permanenta”.³⁸

Oavsett om migranter kan beviljas uppehålls- och arbetstillstånd med längre giltighetstid under 2008 års regler, än under de regler som

de ersätter, så bygger denna ordning på att det är företagens efterfrågan på migranternas arbetskraft som ska bestämma hur länge de ska få vistas i Sverige. Om det finns en sådan efterfrågan i sex månader får de stanna i sex månader, finns det en sådan efterfrågan i ett år får de stanna i ett år och så vidare. I detta avseende finns det inslag av gästarbetarpolitik i 2008 års regler för arbetskraftsinvandring. I skrivande stund har dessa regler tillämpats i enbart cirka sju månader. Det återstår att se hur Migrationsverket kommer att tillämpa dessa regler. Denna fråga handlar bland annat om hur liberalt eller restriktivt tidsbegränsningen i tillstånden kommer att tillämpas. När det gäller arbetskraftsinvandrarna från Sydeuropa under perioden 1954–67 kunde tillämpningen av tidsbegränsningen i uppehållstillstånden vara tydligt restriktiv. Migranter från Jugoslavien kunde till exempel beviljas uppehållstillstånd i enbart tre månader den första tiden i Sverige, trots att regelverket gav möjligheter att bevilja uppehållstillstånd i sex månader den första tiden. Jag sa tidigare att det fanns en disciplinerande maktutövning i de statliga myndigheternas förhållande till migranterna under perioden 1954–67. När det gäller 2008 års invandringsregler är en tes att denna disciplinerande maktutövning flyttats över till företagen, eller annorlunda uttryckt att den framför allt utövas i migranternas relation till arbetskraftsköparna, och mindre i deras relation till statliga myndigheter. Att migranterna binds till en viss arbetskraftsköpare, och att giltighetstiden i arbetstillstånden starkt kopplas till den planerade anställningstiden, kan vara en indikation på en sådan förändring.

En stor del av de arbetskraftsmigranter som anlände till Sverige 1954–67 kom att bosätta sig permanent i landet, bland annat på grund av den höga efterfrågan på arbetskraft inom tillverkningsindustrin. När det gäller "galizierna" som invandrade i början av 1900-talet, så rekryterades de ofta för att utföra säsongarbete i Sverige. Många reste tillbaka till sitt hemland när kontraktet löpt ut, för att kanske återkomma till Sverige vid ett senare tillfälle för en ny period av arbete. Det är i skrivande stund för tidigt att dra några slutsatser om i vilken mån de migranter som anländer till Sverige under 2008 års invandringsregler kommer att bli permanenta invånare i landet. Men en del erfarenheter av tidigare perioder av stor arbetskraftsinvandring pekar mot att det kan vara svårt för myndigheter att deportera människor enbart på grund av att det inte längre finns en efterfrågan på deras arbetskraft. Detta var till exempel fallet under den omfattande arbetskraftsinvandringen till Västeuropa 1945–73. I många länder betraktades migranter ursprungligen som gästarbetare, men de kom ändå att bli permanenta invånare i dessa länder. Om migranter varit anställda flera år i ett land tenderar de att skapa starka band till landet,

vilket gör det svårare att deportera dem enbart på grund av att det inte längre finns en efterfrågan på deras arbetskraft.

LIKHETER OCH SKILLNADER I INVANDRINGSPOLITIKEN – AVSLUTANDE DISKUSSION

I debatten som föregick införandet av 2008 års regler för arbetskraftsinvandring till Sverige gjordes det ibland hänvisningar till invandringsspolitiken 1954–67, vilken ses som ett föredöme när det gäller liberal invandringsspolitik. Intentionen bakom 2008 års invandringssregler är att öppna Sveriges gränser för en mer omfattande arbetskraftsinvandring och att göra det enklare för företag att rekrytera utländsk arbetskraft. När det gäller denna generella ambition har invandringssreglerna från 2008 mycket gemensamt med invandringsspolitiken som fördes 1954–67.

Det finns emellertid också viktiga skillnader mellan invandringssreglerna under dessa två perioder. Under 2008 års invandringssregler är de politiska och juridiska begränsningarna i migranternas möjligheter att sälja sin arbetskraft som de önskar i Sverige mer omfattande än under perioden 1954–67. I och med att arbetstillstånden binder migranterna till en viss arbetskraftsköpare skapar de en form av kontraktmigranter, och det innebär en mer kännbar ofrihet på den svenska arbetsmarknaden än under perioden 1954–67. I detta avseende går de invandringsspolitiska rötterna i 2008 års regler snarare tillbaka till ”galizierimporten” och andra liknande arrangemang, än till invandringsspolitiken under perioden 1954–67.

Det är samtidigt viktigt att inte överdriva likheterna med ”galizierimporten”, även om vi kan spåra ett invandringsspolitiskt släktskap till denna arbetskraftsinvandring. ”Galizierimporten” tillhör en annan invandringsshistorisk kontext än såväl 2008 års invandringssregler som invandringsspolitiken 1954–67. ”Galizierimporten” skedde innan den svenska staten byggt upp en omfattande och rigorös invandringsskontroll; de avgörande beståndsdelarna i denna kontroll infördes i kölvattnet av första världskriget och de var en del av en bredare politisk omvandling i Europa.

Man skiljer i migrationsforskningen ibland mellan extern och intern invandringsskontroll. Extern migrationskontroll avser kontrollen av inflödet av migranter till en stat, medan intern kontroll avser kontrollen över migranter när de väl befinner sig på den mottagande statens territorium. Vi har i denna artikel framför allt ägnat oss åt den interna dimensionen.

Denna kontroll kan utföras av statliga organ, men också av privata aktörer, som företag och vissa frivilligorganisationer.³⁹ Ett viktigt drag i ”galizierimporten” verkar vara att den inre kontrollen i betydande utsträckning utfördes av privata aktörer, som arbetskraftsköpare och värvare av migranterna. Under de senare perioderna är den statliga inblandningen i arbetskraftsinvandringen mer omfattande. Detta gäller också under 2008 års invandringsregler, även om det finns indikationer på att en del av den inre kontrollen överförts till företagen. Det är fortfarande staten som begränsar eller utvidgar migranternas rättigheter. Det är också staten som beslutar om i vilken mån privata aktörer, i detta fall företag, ska involveras i den inre kontrollen, och dessa befogenheter kan alltid återtas ifrån dem. På motsvarande sätt var staten djupt involverad i den inre migrationskontrollen under perioden 1954–67, vilken ibland missvisande beskrivs som en tid av fri invandring. Visserligen är sammansättningen av statliga och privata aktörer i den inre kontrollen annorlunda i dessa två perioder, men dessa skillnader kan, i alla fall delvis, förklaras av olika mandatfördelning i riksdagen. Båda dessa perioders regelverk befinner sig nämligen inom den övergripande institutionella ordning som infördes i första världskrigets kölvatten, när stater i Västeuropa började kontrollera migration över sina gränser i betydligt större omfattning än tidigare.⁴⁰ ”Galizierimporten” skedde däremot precis innan eller möjligtvis i inledningen av uppbyggnaden av en omfattande statlig invandringskontroll i Sverige.

En annan viktig skillnad mellan ”galizierimporten” och senare perioders arbetskraftsinvandring till Sverige är att ”galizierna” utsattes för öppen diskriminering när det gäller arbetsförhållanden. Vid Ifö-fabriken i Bromölla var de enligt kontraktet skyldiga att arbeta en till två timmar mer per dygn än motsvarande svenska och tyska arbetare. Lars Olsson skriver att särbehandlingen ”av arbetarna från Galizien var således för säkerhets skull inskriven i arbetskontraktet”.⁴¹ En sådan formell diskriminering är inte tillåten under senare perioder av arbetskraftsinvandring till Sverige. Migranterna ska ges löner och arbetsförhållanden som motsvarar vad inhemska arbetare får.⁴² Ligger anställningsförhållanden under vad som är brukligt inom yrket i fråga beviljas inte arbetstillstånd. De berörda fackliga organisationerna har också möjlighet att yttra sig över anställningsförhållandena. I detta avseende representerar invandringsreglerna från både 2008 och 1954–67 en utvidgning av migranternas rättigheter i Sverige. De fackliga organisationernas starka ställning under efterkrigstiden har gjort det svårt för någon regering att öppna för möjligheterna att utsätta migranter för en formell diskriminering i fråga om arbetsförhållanden.

NOTER

- 1 Denis Frank, *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen – en studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960–1972*, Växjö 2005, s. 64–65.
- 2 Lars Olsson, ”Det var bara galizer i kaolinen...’: Om arbetskraftsimport och etnisk arbetsdelning vid Ifö kaolinbruk i Bromölla i början av 1900-talet”, i Lars Olsson & Sune Åkerman (red.), *Hembygden & världen: Festskrift till Ulf Beijbom*, Växjö, 2002; Lars Olsson, ”Skånska godsägare och galiziska roepiger: Kapitalism, betodling och arbetarimport före första världskriget”, i Ingemar Norrlid, Lars Olsson, Bengt Sandin, Jan Thelander & Gertrud Anljund (red.) *Över gränser: Festskrift till Birgitta Odén*, Lund, 1987.
- 3 Saskia Sassen, *Territorium, makt, rättigheter: Sammansättningar från medeltiden till den globala tidsåldern*, Stockholm 2007, s. 20.
- 4 Det gick också stora migrationsströmmar från kolonier och tidigare kolonier till den koloniala nationalstaten i Europa, till exempel Storbritannien. Denna del av arbetskraftsmigrationen till Västeuropa 1945–73 är utesluten från följande diskussion, eftersom många av dessa migranter i princip var medborgare i den koloniala nationalstat till vilken de migrerade.
- 5 Denis Frank, 2005, s. 14, 23.
- 6 Robin Cohen, *The New Helots: Migrants in the International Division of Labour*, Oxford 1997; Robert Miles, *Capitalism and Unfree Labour: Anomaly or necessity?* London & New York 1987; se även Robin Cohen, *Migration and its Enemies: Global Capital, Migrant Labour and the Nation-State*, Aldershot 2006.
- 7 Robin Cohen, 1997, s. 1–2.
- 8 Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, New York 1974, s. 127; Immanuel Wallerstein, *The Capitalist World Economy*, Cambridge 1979, s. 149.
- 9 Robert Miles, 1987; Robin Cohen 1997, 2006.
- 10 Robert Miles, 1987, s. 27–28, 31–32.
- 11 Robert Miles, 1987, s. 32.
- 12 Denis Frank, 2005, s. 74–75.
- 13 Jämför Lars Olsson, 2002, s. 6–9.
- 14 Karin Ekenger & Fabian Wallen, *Invandring för tillväxt och nya jobb*, rapport utgiven av Svenskt Näringsliv, Stockholm, 2002; Göran Wikner & Ingvar Svensson, *Kris i befolkningsfrågan*, rapport utgiven av Svenskt Näringsliv, Stockholm 2003.
- 15 Aristide R. Zolberg, ”Matters of

- State: Theorizing Immigration Policy”, i Charles Hirschman, Philip Kasinitz & Josh De Wind (red.), *The Handbook of International Migration: The American Experience*, New York 1999, s. 83 ff.
- 16 Aristide R. Zolberg, 1999, s. 84–85.
 - 17 Aristide R. Zolberg, 1999, s. 84–85.
 - 18 En renodlad marxistisk förklaring skulle kunna vara att dessa ”kulturella” motiveringar avspeglar mer grundläggande materiella intressen i en öppen invandringspolitik. Zolberg är i vissa avseenden inspirerad av marxistisk teori, men han ansluter sig inte till en sådan ”avspeglings”.
 - 19 Regeringens proposition 2007/08: 147, *Nya regler för arbetskraftsinvandring*.
 - 20 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 26.
 - 21 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 25.
 - 22 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 26.
 - 23 Den största invandrargruppen i Sverige 1954–67 var finländarna, men de hade fritt tillträde till den svenska arbetsmarknaden på grund av att de ingick i den nordiska arbetsmarknaden. Invandringen från Finland kunde därmed inte påverkas av invandringspolitiska medel.
 - 24 Proposition 1927: 198, s. 54.
 - 25 Proposition 1927: 198, s. 54.
 - 26 Andra lagutskottets utlåtande nr. 32 år 1927.
 - 27 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 30–31.
 - 28 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 30.
 - 29 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 30.
 - 30 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 30.
 - 31 Lars Olsson, 2002, s. 275, 280–283.
 - 32 Citerat i Lars Olsson, 2002, s. 280.
 - 33 SOU 1967: 18, *Invandringen: Problematik och handläggning*, Stockholm 1967, s. 199.
 - 34 SOU 1967: 18, s. 199.
 - 35 Denis Frank, 2005, s. 95 f.
 - 36 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 28–29.
 - 37 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 28.
 - 38 Regeringens proposition 2007/08: 147, s. 28.
 - 39 Se Gallya Lahav & Virginie Guiraudon, ”Comparative Perspectives on Border Control: Away from the Border and Outside the State”, i Peter Andreas & Timothy Snyder (red.), *The Wall Around the West: State Borders and Immigration Controls in North America and Europe*, Lanham 2000; Denis Frank, ”De oauktoriserade migranterna i svensk byggnadssektor – en studie i deportationspolitik 1990–2004”, *Sociologisk forskning* nr. 2, 2009.
 - 40 Se Aristide R. Zolberg, 1999.
 - 41 Lars Olsson, 2002, s. 8.
 - 42 Denis Frank, 2005, s. 69; www.migrationsverket.se den 5 juli 2009.